

экономика, право. Краснодар, 2018. № 5. С. 86–90.

3. Зайцева Е. С. Правовой инфантилизм: проблемные вопросы. *Психопедагогика в правоохранительных органах.* Омск, 2015. № 3 (62). С. 98–100.

4. Красинская Е. С. Профессиональная деформация личности сотрудника органов внутренних дел и её предупреждение. *Вестник Восточно-Сибирского Института МВД России.* Иркутск, 2016. № 3(78). С. 48–53.

5. Качалов В. Ю. Исследование форм и причин девиантного поведения сотрудников ОВД. Казань: КЮИ МВД России, 2002. 194 с.

6. Бугаенко Ю. Ю. Деформации и кризисные явления в правовой культуре современного российского общества. *Общество и право.* Краснодар, 2007. № 1 (15). С. 67–74.

7. Волошенюк О. В. Правовий нігілізм у пострадянському суспільстві: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Харків, 2000. 16 с.

8. Жигачев Г. А. Правовой нигилизм и иные детерминанты конфликтов в обществе. *Вестник Тамбовского университета.* Тамбов, 2010. № 9(89). С. 279–283

9. Дзьобань О. П. Передумови та сенс правового нігілізму. *Вісник Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого.* Харків, 2009. № 1. С. 42–50.

Новікова Євгенія Олександрівна,
студентка юридичного факультету
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка
Науковий керівник:
Теремцова Ніна Володимирівна,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри теорії права та держави
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка

АКТУАЛЬНЕ ПИТАННЯ ЩОДО ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА ЯК ОBOB'ЯЗКОВОЇ УМОВИ ДЕМОКРАТІЇ

Стаття 1 Конституції України проголошує Україну суверенною і незалежною, демократичною, соціальною, правовою державою. Останні дві характеристики є програмними положеннями, реалізація яких становить основну мету для нашої держави. Наступні норми Основного Закону містять головні засади, які спрямовані на її досягнення. Зокрема, визначальним є визнання людини, її життя і здоров'я, честі і гідності, недоторканності і безпеки найвищою соціальною цінністю. Законодавче закріплення пріоритету особи вимагає встановлення такого устрою, за якого вона захищена від порушень прав, свобод

та інтересів з боку держави, натомість держава в особі відповідних інститутів сприяє їх ефективній реалізації, що можливе за умови існування громадянського суспільства та демократичного політичного режиму. Враховуючи вищенаведене, необхідним стає визначення взаємозв'язку та взаємодії громадянського суспільства та демократії, що може бути враховане під час реформування тієї чи іншої сфери у державі.

Демократичний політичний режим – порядок (стан) державного (політичного) життя суспільства, при якому додержується демократична конституція, реалізується принцип «поділу влади». Державна влада здійснюється на основі вільної і рівної участі громадян і їх об'єднань в управлінні державою. Допускається легальна діяльність різних партій. Гарантується здійснення прав і свобод громадян і меншостей відповідно до міжнародних стандартів прав людини [1].

Громадянське суспільство – система взаємодії в межах права вільних і рівноправних громадян держави, їх об'єднань, що добровільно сформувалися та перебувають у відносинах конкуренції і солідарності, поза безпосереднім утручанням держави, покликаної створювати умови для їх вільного розвитку [1].

Громадянське суспільство характеризується наступними ознаками:

- 1) є основою соціальної, правової держави;
- 2) складається з недержавних об'єднань осіб;
- 3) характеризується превалюванням «середнього класу»;
- 4) формує право, що формулюється державою в законах та інших нормативно-правових актах, гарантує і захищає її від порушень із боку будь-кого. Усі потреби громадянського суспільства реалізуються за допомогою волі держави, вираженої у формі правового акта;

- 5) розвивається і взаємодіє з державою в межах права, котре виступає як рівний і справедливий масштаб свободи і справедливості, а не як спосіб нав'язування державної волі [1].

Громадянське суспільство є розгалуженою системою та включає в себе такі інститути: політичні партії, громадські організації, релігійні організації, професійні спілки, благодійні організації, комерційні організації. Статтею 36 Конституції України встановлено право громадян України на свободу об'єднання у політичні партії та громадські організації для здійснення і захисту своїх прав, свобод та задоволення політичних, економічних, соціальних, культурних та інших інтересів, за винятком обмежень, встановлених законом в інтересах національної безпеки та громадського порядку, охорони здоров'я населення або захисту прав і свобод інших людей. Згідно з ч. 3 ст. 15 Конституції України держава гарантує свободу політичної діяльності, не забороненої Конституцією та законами України [2].

Громадянське суспільство стає втіленням волі певних категорій населення та інструментом її вираження. Тож, чим розвиненіші його інститути, тим ефективніше відбувається формулювання потреб та вимог, а також їх подальша реалізація.

Громадянське суспільство є джерелом формування політичних сил, які в процесі своєї діяльності здобувають собі підтримку, і шляхом проходження до

парламенту спрямовують політику держави, чи навпаки залишаються без такої підтримки та завершують свою діяльність. Сьогодні основну функцію громадянського суспільства вбачають у його участі в управлінні державними справами, що отримало закріплення в Конституції України та інших законах. Зокрема, статтями 15, 36, 38, 39 Конституції України, ст.21 Закону України «Про громадські об'єднання», де зазначено, що громадські об'єднання мають право вільно поширювати інформацію про свою діяльність, пропагувати свою мету (цілі); звертатися у порядку, визначеному законом, до органів державної влади, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб з пропозиціями (зауваженнями), заявами (клопотаннями), скаргами; одержувати у порядку, визначеному законом, публічну інформацію, що знаходиться у володінні суб'єктів владних повноважень, інших розпорядників публічної інформації; брати участь у порядку, визначеному законодавством, у розробленні проектів нормативно-правових актів, що видаються органами державної влади, органами влади Автономної Республіки Крим, органами місцевого самоврядування і стосуються сфери діяльності громадського об'єднання та важливих питань державного і суспільного життя; проводити мирні зібрання; здійснювати інші права, не заборонені законом та інші [3].

Отже, зважаючи на вищенаведене, можемо зазначити про взаємозв'язок понять громадянське суспільство та демократія у таких аспектах:

1) інститути громадянського суспільства є об'єднаннями громадян на основі спільних цілей та інтересів, які сприяють формулюванню потреб та вимог учасників об'єднання, їх вираженню та втіленню з метою захисту та забезпечення прав людини. Це свідчить про існування в державі прав на вільний розвиток своєї особистості, на свободу об'єднань, свободу слова, вираження поглядів, думок, переконань, свободу мирних зібрань і т.д., що є характеристиками демократичного ладу. Варто зазначити, що наведена діяльність інститутів громадянського суспільства не тільки обумовлена пануванням демократичного ладу, а й сприяє його укріпленню чи навіть встановленню;

2) інститути громадянського суспільства беруть участь в управлінні державними справами, що фактично дає можливість впливати на прийняття рішень, дії чи бездіяльність суб'єктів владних повноважень, а отже обмежує їх діяльність рамками суспільних переконань;

3) громадянське суспільство є середовищем формування політичних сил, які, отримуючи підтримку населення приходять до влади.

Очевидно, що ступінь ефективності демократичного режиму залежить від ступеня розвитку громадського суспільства. Результати діяльності державно-владних інститутів очевидно підвищуються за умови активної взаємодії з інститутами громадянського суспільства.

Світовим оплотом демократії вважаються Сполучені Штати Америки. Алексис де Токвіль надавав надзвичайної ваги громадським організаціям у процесі формування демократії. Він зазначав, що: «Американці будь-якого віку та будь-яких соціальних груп завжди створюють асоціації. Вони беруть участь

не лише у промислових та професійних асоціаціях, а й у тисячах інших – релігійних, моральних, серйозних, несерйозних, дуже загальних та дуже обмежених, надзвичайно великих та дуже малих... Таким чином, найдемократичнішою країною світу зараз є та, у якій народ досяг найвищої досконалості в колективному задоволенні загальних потреб й застосовує цю нову технологію для якомога більшої кількості завдань» [4, с. 114].

Отже, громадянське суспільство є обов'язковою умовою демократичного політичного режиму. Інститути громадянського суспільства, створені для забезпечення та захисту прав, свобод та інтересів людини, сприяють активізації «діалогу» громадян з органами держави, здійснюють вплив на формування державної політики тощо. Поширення комерційних організацій обумовлює зростання економіки, встановлення зв'язків з іншими суб'єктами. Громадянське суспільство забезпечує єдність народу, який виступає джерелом влади. Розвинене громадянське суспільство є умовою демократичної, правової держави. Однак такий розвиток є об'єктивним внутрішньо-суспільним процесом, який не можна скоригувати «ззовні». Держава може лише сприяти розвитку інститутів громадянського суспільства, а основні чинники такого розвитку зароджуються безпосередньо в ньому.

Список використаних джерел

1. Скакун О. Ф. Теорія держави і права: Підручник [Електронний ресурс]. Харків: Консум. – 2001. – Режим доступу до ресурсу: <http://politics.ellib.org.ua/pages-1568.html>.
2. Конституція України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр> (дата звернення: 05.10.2019).
3. Закон України "Про громадські об'єднання". Редакція від 22.07.2018.
4. Патнам Р.Д. Творення демократії: Традиції громадянської активності в сучасній Італії. Р.Д. Патнам, Р. Леонарді, Р.Й. Нанетті ; пер. з англ. В. Ющенко. – К. : Основи, 2001. – 302 с.
5. Теремцова Н.В. Правовий прогрес та рівень правової культури громадян в умовах розбудови правової держави. Європейські перспективи. 2016. No 2. С. 9–14.
6. Теремцова Н.В. Соціо-теоретичні аспекти до проблеми легалізації одностатевих шлюбів в Україні. Матеріали доповідей укладено за матеріалами VI міжнар. науково-практ. конфер. (30 вересня 2016 року (місто Київ)). – «Соціологічні проблеми права: Польська соціологія права ХІХ-ХХ ст.»: матеріали VI міжнар. науково-практ. конфер., (м. Київ, 30 вересня 2016 р./ Інститут законодавчих передбачень та правової експертизи. Київ: Видав. «Інституту законодавчих передбачень та правової експертизи», 2016, – 103с. – С. 97–99.
7. Матеріали кращих виступів та доповідей на семінарі з предмету «Теорія права» студентів I курсу юридичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Збірка. – Випуск перший «Теорія права та держави» // За заг. ред. Н. В. Теремцової. – Київ. Надруковано ТОВ «Козарі». Київ, 2011. С. 5–6.